

Демченко О.П. Соціально-психологічні проблеми обдарованих дітей у системі наукових координат інклюзивної педагогіки / О.П.Демченко Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії», 27-28 жовтня 2016 року Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського // зб. тез доповідей / редкол. В.В.Засенко, А.А.Колупаєва, Н.І.Лазаренко, З.П.Ленів. – Вінниця, ТОВ фірма «Планер», 2016. – С.94-96.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У СИСТЕМІ НАУКОВИХ КООРДИНАТ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

О.П.Демченко (Глухів)

Анотація. Показано місце обдарованих дітей в інклюзивному процесі закладу освіти. Доведено, що обдаровані особистості є однією з категорій осіб з особливими освітніми потребами. Виділено проблеми та особливі потреби дітей з високим рівнем розвитку здібностей.

Ключові слова: інклюзія, обдарованість, обдаровані особистості, особливі освітні потреби, інвалідність.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ОДАренных ДЕТЕЙ В СИСТЕМЕ НАУЧНЫХ КООРДИНАТ ИНКЛЮЗИВНОГО ПЕДАГОГИКИ

О.П.Демченко (Глухов)

Аннотация. Показано место одаренных детей в инклюзивном процессе учебного заведения. Доказано, что одаренные личности является одной из категорий лиц с особыми образовательными потребностями. Выделены проблемы и особые потребности детей с высоким уровнем развития способностей.

Ключевые слова: инклюзия, одаренность, одаренные личности, особые образовательные потребности, инвалидность.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF CHILDREN IN A SYSTEM OF SCIENTIFIC COORDINATES OF INCLUSIVE PEDAGOGY

O. Demchenko (Glukhov)

Abstract. The place of gifted children is shown in the inclusive process of the institution of education. It is proved that gifted individuals are one of the categories of people with special educational needs. The problems and special needs of children with high level of abilities development are highlighted.

Key words: inclusiveness, giftedness, gifted personality, special educational needs, disability.

У широкому сенсі інклюзивна освіта передбачає спільне навчання різних категорій нетипових дітей, які мають певні відмінності в психічному й фізичному розвитку та поведінці, з ровесниками в умовах звичайного закладу освіти, наближеного до їхнього місця проживання. У останні роки в зарубіжному й вітчизняному психолого-педагогічному дискурсі утвердилася дефініція «діти з особливими освітніми потребами», створення умов для виховання і розвитку яких є важливим напрямом досліджень у інклюзивній педагогіці.

Суперечливим залишається питання щодо визначення категорій осіб, на яких спрямовує науковий фокус інклюзивна педагогіка. У міжнародних документах і працях зарубіжних науковців декларується, що особливі освітні потреби мають достатньо широке коло осіб: діти з інвалідністю, незначними порушеннями здоров'я, соціальними проблемами та із соціально вразливих груп, обдаровані діти й молодь.

Аналіз вітчизняного наукового фонду й досвіду роботи педагогічних колективів показує, що інклюзивна освіта розвивається передусім стосовно дітей з обмеженими можливостями здоров'я, в тому числі й з інвалідністю. Вони вважаються найбільш уразливою соціальною групою, яка насамперед потребує соціально-психологічної підтримки і супроводу.

За нашим переконанням, обдаровані особистості повинні постійно бути в фокусі уваги фахівців з інклюзивної педагогіки як важлива категорія дітей, які характеризуються розвитком, що відрізняється від умовної норми і чий освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих стандартів. Такі діти мають суттєві відмінності в психічному й особистісному становленні завдяки наявності неординарних здібностей та їх своєрідному поєднанню. Особлива здатність до сприйняття навколишньої дійсності та оригінальний спосіб самовираження формує унікальну особистість, яка якісно відрізняється від ровесників і перевищує вікову норму розвитку.

У науково-теоретичному полі обґрунтовані загальні універсальні моделі, які пояснюють явище обдарованості, її природу й структуру. На рівні освітньо-виховної практики та розгортання життєвого сценарію обдарованих дітей і підлітків вияви здібностей у кожному конкретному випадку індивідуальні й неповторні, реалізація потенціалів відбувається по своєрідній траєкторії, для якої характерне співвідношення успіхів і проблем.

У вимірах інклюзивної педагогіки вважаємо найбільш оптимальним є пояснення обдарованості (О.Бевз, Л.Виготський, К.Домбровський, Н.Поморцева, Дж. Террассьє, А.Роупер, Л.Сільверман, Л.Холлінгворт та ін.) як асинхронного розвитку. Зокрема, часто спостерігається в обдарованих дітей суттєве відставання фізичного розвитку від розумового. За твердженням учених, чим більша різниця, тим більше несинхронізованою дитина почувається внутрішньо, в соціальних стосунках і по відношенню до навчального плану. У такому контексті розуміння обдарованості також використовується термін «діти з успішністю нижчою за їхні можливості», який характеризує учнів, що демонструють велику розбіжність між очікуваними та фактичними досягненнями.

Зарубіжні та вітчизняні вчені (Абраумова, Ю.Гільбух, Н.Завгородня, О.Лосієвська, О.Матюшкін, В.Моляко, А.Савенков, Є.Уйтмор, О.Фокіна, С.Харченко, Л.Холлінгзуорт, Е.Циганкова, В.Чудновський та ін.) виділяють чинники, пов'язані із специфічністю психіки та особистісних якостей

обдарованих дітей, акцентують увагу на труднощах у їхньому житті, показують трагізм у долях багатьох з них, указують на негативні наслідки нереалізованості, навіть пояснюють причини схильності до суїциду.

Як зазначає В.Юркевич [2], до кола обдарованих входять різні за здібностями особистості. На його думку, існує два основні типи обдарованості: особлива, виключна обдарованість; звичайна обдарованість або висока норма. Найбільше труднощів і проблем, пов'язаних із спілкуванням з однолітками, передусім має перша категорія обдарованих. Суттєве випередження в розвитку відповідно до вікової норми впливає на їхній соціальний та емоційний стан.

У свою чергу М.Бітянова [1] зробила висновок, що в звичайній школі обдарованість може проявлятися як благополучний розвиток дитини в усіх сферах життєдіяльності та як проблема дитини і оточуючих її людей. За твердженням дослідниці [1], у першому випадку обдарованість нікому не заважає, навіть навпаки, дитина може допомагати іншим учням тощо. Але природній талант буде потребувати від педагогів використання розвивальних програм з урахуванням індивідуальної унікальності обдарованого школяра, що не завжди спостерігається на практиці. Діти другої групи є більш складною категорією, в яких обдарованість частіше супроводжується цілим комплексом різних проблем (поведінкових, навчальних, внутрішньо психологічних). Дослідниця вказує на наближення обдарованої дитини до дезадаптованої в поведінці, навчанні та внутрішньому стані.

Вважаємо, що обидві категорії обдарованих учнів є особистостями з особливими освітніми потребами та потребують спеціальної психолого-педагогічної допомоги й підтримки, особливого підходу з боку батьків, учителів, психологів з метою створення умов для найбільш повного розвитку їхніх здібностей.

Для задоволення потреб обдарованих дітей у вимірах інклюзивної педагогіки потрібна особлива організація освітнього простору як предметно-подієвого континууму та психолого-педагогічного конструкту. Таке

багатовимірне пульсуюче утворення об'єднує різнорівневі соціально-культурні та навчально-виховні умови (природні й спеціально змодельовані, педагогічно структуровані й упорядковані); комплекс можливостей, що сприяють формуванню суб'єктності обдарованої особистості в процесі інтеріоризації гуманістичних і національних цінностей, розвитку її здібностей, досягнення високих успіхів і задоволення особливих освітніх і екзистенційних потреб, у ході різнорівневої взаємодії з усіма суб'єктами простору.

До *домінантних параметрів*, на які потрібно орієнтуватися в процесі моделювання культурно-освітнього простору, сприятливого для реалізації особливих освітніх потреб обдарованих дітей, відносимо: системність, багаторівневість і структурованість; поєднання природних і педагогічно змодельованих умов; педагогічна корельованість стихійності й перманентності впливів; употужнення інтеріоризованості всіх підструктур і компонентів; подієва насиченість і емоційна забарвленість; включеність у регіональний контекст і оптимальна протяжність; високий коефіцієнт соціо-культурно-освітньої щільності; оптимальна імерсивність; інтерактивність і педагогічний альянс усіх суб'єктів простороутворення з домінуванням позитивної динаміки суб'єктності обдарованості особистості.

Висновки. У системі наукових координат інклюзивної педагогіки повинен утвердитися статус обдарованих дітей як особистостей з особливими освітніми потребами. Одаровані особистості суттєво відрізняються від своїх однолітків високим рівнем розвитку задатків і здібностей, специфічною поведінкою і світосприйняттям. Такі діти й підлітки нерідко мають низку соціально-психологічних проблем, низьку самооцінку і невисокий статусом у колективі. Проте в ході реалізації інклюзивної освіти вони залишаються поза увагою науковців і педагогів-практиків.

Список літературних джерел

1. Бітянова М. Психолог у школі: зміст діяльності й технології / М.Бітянова. – К.: Главник, 2007. –160 с.

2. Юркевич В.С. Проблема диагноза и прогноза одаренности в работе практического психолога / В.С.Юркевич // Школа здоровья. - Т.4. – М., 1997. – С.59-71.

Демченко Олена Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки й соціальної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Глухів, Україна

Demchenko Olena Petrivna, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Docent of social pedagogy and social work, Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko, Hlukhov, Ukraine